

*До разової спеціалізованої вченої
ради ДФ 35.725.151 у Львівському
державному університеті
внутрішніх справ*

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Ковальчука
Сергія Олександровича на дисертацію Наконечного Андрія Олеговича
«Особливості досудового розслідування незаконного використання з метою
отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або
безоплатної допомоги», подану на здобуття ступеня доктора філософії в
галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми. Досудове розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги є складним процесом, який характеризується спрямованістю доказування на встановлення правового статусу товарів (предметів) як гуманітарної/безоплатної допомоги чи благодійних пожертв, їх походження, переміщення, документального оформлення, фактів незаконного використання цих товарів (предметів) та отримання внаслідок цього прибутку у відповідному розмірі тощо. Це потребує наявності в слідчих і дізнавачів, які здійснюють досудове розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, прокурорів, які здійснюють процесуальне керівництво ним, і співробітників оперативних підрозділів, які залучаються до участі в таких провадженнях, необхідних фахових знань і практичного досвіду щодо їх розслідування.

У свою чергу, вагоме значення як для здійснення досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги, так і для

підвищення його ефективності відіграють науково обґрунтовані практичні рекомендації, які відображають алгоритми процесуальних дій слідчих, дізнавачів, прокурорів, співробітників оперативних підрозділів зі збирання та перевірки доказів з урахуванням наявних слідчих ситуацій. Водночас, на сьогодні, з огляду на відносну новизну кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, такі рекомендації напрацьовані в недостатньому обсязі та продовжують удосконалюватися з урахуванням динамічності практики їх досудового розслідування.

Викладене свідчить про актуальність обраної А.О. Наконечним теми дисертації, її теоретичну та практичну значимість і вказує на логічність постановки та вирішення наукової проблеми здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України.

Обрання дисертантом проблематики дослідження узгоджується з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ МВС України від 11.06.2020 р. № 454, наказ МВС України від 26.12.2022 р. № 848) та на 2025-2029 рр. (наказ МВС України від 21.05.2024 р. № 326). Дисертацію виконано в межах планів науково-дослідної роботи Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» на 2020-2024 рр. (реєстраційний номер 0121U1139330) та «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів Національної поліції» на 2022-2025 рр. (реєстраційний номер 0122U001871).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є обґрунтованими, переконливими і методологічно вірними, мають системний, комплексний характер та містять необхідну новизну.

Мета і завдання дослідження повною мірою узгоджуються з планом дисертації, визначені правильно та логічно співвідносяться з об'єктом і предметом дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження сформульовані коректно та зауважень не викликають. Так, об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у діяльності органів досудового розслідування під час досудового розслідування кримінальних проваджень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Предметом дослідження є особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується коректною методологією, використаною нормативною базою, фундаментальною теоретичною та емпіричною основою дослідження, що свідчить про належний рівень оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Методологічним підґрунтям дослідження стала сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, серед яких діалектичний, системно-структурний, формально-юридичний, соціолого-правовий, методи статистичного аналізу та теоретико-правового моделювання. Комплексне застосування вказаних методів, з урахуванням їх взаємозв'язку і взаємозалежності, сприяло забезпеченню всебічності та повноти проведеного дослідження теоретичних і практичних аспектів проблематики здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, об'єктивності та достовірності отриманих результатів.

У ході обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих дисертантом, використано широке коло вітчизняних наукових джерел з кримінального, кримінального процесуального права та криміналістики. Наукові джерела використані здобувачем переважно критично

– з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих або інших положень, висновків чи пропозицій їх авторів, що свідчить про зрілість дослідника та його високу загальну наукову культуру.

Автором використано належну нормативно-правову базу, а також достатній емпіричний матеріал, репрезентативність якого вплинула на обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій проведеного дослідження.

У цілому, аналіз дисертації дає підстави констатувати, що вона є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням актуальної для науки кримінального процесуального права та криміналістики проблематики здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України. Із урахуванням чіткого та послідовного формулювання мети і завдань дослідження, автором достатньо повно розкрито основний зміст теми, висвітлено найбільш актуальні її проблеми і зроблено наукові висновки, що мають теоретичне та практичне значення.

Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою, з належним використанням понятійно-категоріального апарату, оформлена у відповідності до встановлених вимог. Матеріал викладений чітко, логічно, послідовно та доступно.

Дисертація відповідає науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження. Повнота викладу в дисертації основних наукових положень, висновків і рекомендацій відповідає встановленим вимогам.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх значення. Наукова новизна отриманих результатів визначається обраною темою і колом розглянутих у дисертації питань. Дисертація є одним із перших в українській науці кримінального процесуального права та криміналістики комплексним монографічним дослідженням теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання

прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Сформульовані та аргументовані автором результати дисертації є важливими у теоретичному та практичному аспектах, містять елементи наукової новизни і відповідні практичні рекомендації. Зокрема, автором уперше:

– узагальнено специфічні особливості початку кримінальних проваджень за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: 1) інформація про вказане кримінальне правопорушення може бути отримана із заяв фізичних та юридичних осіб, із рапортів співробітників оперативних підрозділів із доданими до них матеріалами, безпосередньо із повідомлень у засобах масової інформації та під час здійснення досудового розслідування в межах іншого кримінального провадження; 2) заявниками є громадяни, котрі, зазвичай, не є потерпілими від цього кримінального правопорушення, та громадські організації, які надають правоохоронним органам інформацію про вчинення цього правопорушення або підготовку до його вчинення; 3) заява, повідомлення про факт незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за відсутності у заявника інформації про причетну до цього особу, може обмежуватися інформацією про факт вчинення зазначеного кримінального правопорушення; 4) на момент прийняття заяви, повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, як правило, відсутні достовірні відомості про те, що певні товари/послуги є гуманітарною чи благодійною допомогою або благодійною жертвою відповідно; 5) коло способів перевірки наявності підстав для початку кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги диференціюється залежно від тяжкості кримінального правопорушення та є більш широким для кримінальних проступків у порівнянні зі злочинами; 6) відомості можуть

вноситися до ЄРДР як за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, так і можливого його вчинення, а його правова кваліфікація на момент їх внесення є попередньою;

- висвітлено специфіку закінчення досудового розслідування кримінального провадження за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і встановлено, що в більшості випадків формою його закінчення є направлення до суду обвинувального акту з підписаною сторонами угодою про визнання винуватості;

- до обставин, що становлять предмет доказування у кримінальному провадженні щодо кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, застосовано поділ на загальні і спеціальні та з його урахуванням до спеціальних обставин віднесено: 1) належність предмета (товарів/послуг) до гуманітарної/безоплатної допомоги чи благодійних пожертв; 2) наявність достатньої суми заподіяного кримінальним правопорушенням збитку або спрямованість дій підозрюваного саме на отримання вигоди у розмірі, який відповідає значному, великому або особливо великому; 3) в окремих випадках – належність підозрюваного до спеціального суб'єкта;

- визначено систему профілактичних заходів, які підлягають здійсненню з метою запобігання вчиненню та зменшення кількості випадків вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, до яких віднесено: 1) інформування громадян через засоби масової інформації про кримінальну відповідальність за вчинення вказаного кримінального правопорушення; 2) створення Реєстру осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 3) інформування громадян через засоби масової інформації про засудження осіб за ст. 201-2 КК України; 4) проведення роз'яснювальних робіт щодо дій у разі, коли стало відомо про вчинення зазначеного кримінального правопорушення.

Дисертація містить низку інших цікавих та аргументованих положень, висновків і рекомендацій, у тому числі практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України.

Таким чином, ступінь новизни наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються теоретичною та практичною значимістю і можуть бути використані в: 1) науково-дослідній роботі – для подальшої розробки теоретико-правових і практичних аспектів проблематики досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; 2) правозастосовній діяльності – дізнавачами, слідчими, прокурорами, співробітниками оперативних підрозділів у ході досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України; 3) освітньому процесі – під час підготовки навчальних матеріалів і проведення різних видів занять із відповідних навчальних дисциплін, а також у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації достатньо повно викладені в опублікованих працях за темою дисертації. Основні положення та результати дисертації відображено в 9 наукових працях, серед яких 4 статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, і 5 тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах і круглих столах.

Основні наукові положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях, зарахованих за темою дисертації, та відображають актуальність обраної теми дослідження, її

наукову новизну, теоретичну та практичну значимість, а також є вагомим внеском дисертанта в розвиток науки кримінального процесу та криміналістики.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, мають самостійний характер та отримані дисертантом на підставі особистих досліджень. У результаті вивчення дисертації академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено.

Зауваження та дискусійні питання стосовно положень дисертації. У цілому відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його новизну, обґрунтованість та аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень дисертації, потрібно звернути увагу автора на певні положення, що викликають зауваження:

1. У підрозділі 1.2 дисертації здобувач здійснює детальну характеристику структурних елементів криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України. На його думку, особа потерпілого у структурі елементів криміналістичної характеристики досліджуваного кримінального правопорушення, як правило, не відіграє важливої ролі, адже найбільш часто особи, яким нібито мали передати гуманітарну чи безоплатну допомогу, не знали про це (с. 63). Водночас, у контексті розкриття в підрозділі 3.1 предмета доказування дисертант зазначає, що в разі, якщо внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, завдано шкоди фізичній або юридичній особі, до обставин, що підлягають доказуванню, входить встановлення потерпілого (с. 151). У зв'язку з цим під час публічного захисту дисертації автору доцільно висловити свою позицію стосовно кола осіб, які можуть бути потерпілими у кримінальних провадженнях зазначеної категорії.

2. Звертаючись до дослідження предметної підслідності кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, автор на с. 102 дисертації зазначає, що необхідність дотримання її правил пояснюється тим, що в разі,

якщо під час судового розгляду буде встановлено, що в ході досудового слідства було порушено правила підслідності, то зібрані докази можуть бути визнані недопустимими, а обвинувачений – бути виправданим у зв'язку з невстановленням достатніх доказів для доведення його винуватості в суді та вичерпанням можливості їх отримання. Водночас, такий висновок підлягає уточненню з урахуванням позиції Великої Палати Верховного Суду, викладеної в постанові від 31.08.2022 р. у справі № 756/10060/17 (провадження № 13-Зкс22), відповідно до якої у випадку призначення експертизи слідчим, який не входить до складу визначеної у кримінальному провадженні слідчої групи суд, вирішуючи питання про допустимість даних висновку експерта як доказів, повинен у межах доводів сторін перевірити, чи призвів спосіб призначення експертизи до порушення тих чи інших прав і свобод людини, передбачених Конвенцією та/або Конституцією України. У разі визнання доказів недопустимими суд має вмотивувати свої висновки про істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, зазначивши, які саме й чий права і свободи було порушено і в чому це виражалось. Оцінюючи докази на предмет допустимості відповідно до критеріїв, встановлених кримінальним процесуальним законом, суд виходить з обставин конкретної справи і також повинен вмотивувати своє рішення.

3. У підрозділі 2.2 дисертації здобувач розкриває особливості проведення у кримінальних провадженнях за фактом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на отримання доказів. Зокрема, в контексті дослідження особливостей проведення слідчих (розшукових) дій дисертант вказує, що об'єктами огляду під час досудового розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, зокрема, є комп'ютерна техніка, мобільні телефони, планшети, записи на сторінках у соціальних мережах, переписування в месенджерах та електронній пошті (с. 106-107), а об'єктом пошуку в ході

проведення обшуку – комп’ютерна техніка та електронні носії інформації, до яких відносить компакт-диски, дискети, флешки, електронні записні книжки, платіжні картки, мобільні телефони тощо (с. 109-110). При цьому він окреслює особливості огляду електронних доказів, проте не звертається до дослідження підстав і порядку вилучення електронних інформаційних систем, комп’ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв’язку.

4. У підрозділі 3.2 дисертації автор досліджує особливості планування розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України. До елементів планування розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги він відносить, зокрема, забезпечення взаємодії зі співробітниками оперативних підрозділів (с. 168-169). Водночас, дослідження форм такої взаємодії залишилися поза увагою дисертанта, що потребує уточнення його позиції в ході публічного захисту дисертації.

Разом з тим, наведені зауваження, які стосуються дискусійних положень дисертації, не ставлять під сумнів її високий рівень, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та можуть бути основою для наукового обговорення під час її захисту.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Андрія Олеговича Наконечного «Особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» є самостійною, завершеною науковою працею, що містить нові обґрунтовані та аргументовані результати, які у своїй сукупності є значимими для розвитку доктринальних і прикладних основ здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України.

Зміст дисертації Андрія Олеговича Наконечного відповідає спеціальності 081 «Право».

Дисертація «Особливості досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із подальшими змінами), Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023, а її автор – Андрій Олегович Наконечний – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –
професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики Івано-
Франківського інституту
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

Сергій КОВАЛЬЧУК